

MOTYWY KONTAKTU MŁODZIEŻY Z DUSZPASTERSTWEM AKADEMICKIM

Wprowadzenie

Początki duszpasterstwa akademickiego w Polsce sięgają powstania Akademii Krakowskiej (1364). Od tego czasu aż po dzień dzisiejszy przyjmowało ono różne formy organizacyjne. Zmieniały się jego założenia ogólne, a wraz z nimi zmieniały się kierunki działalności, cele wychowawczo-religijne oraz formy konkretnej działalności¹. Obecnie duszpasterstwo akademickie definiuje się jako „pośrednictwo Kościoła w budowaniu w środowisku akademickim wspólnoty uobecniającej Boga i będącej znakiem zjednoczenia ludzi z Bogiem”². Z przytoczonej definicji wynika, że podstawowym celem tworzących się wspólnot duszpasterstwa akademickiego jest kształtowanie u młodzieży dojrzałych form religijności. W kategoriach pedagogicznych duszpasterstwo akademickie można ujmować jako „zespół wychowawczy” lub samowychowawczy, a w terminach psychologii społecznej — jako „grupę równieśniczą o specjalnych zainteresowaniach” lub „małą grupę”, czy też „grupę rzeczywistego odniesienia”. Ze wszystkich przytoczonych tu określeń wynika, że podstawową formą działalności duszpasterstwa akademickiego w realizacji wytyczonych celów jest działanie w grupie i poprzez grupę. Sprowadzając zagadnienie duszpasterstwa akademickiego na teren psychologii społecznej, wchodzimy tym samym w cały gąszcz problemów natury psychospołecznej. Do podstawowych zjawisk należy tu mechanizm oddziaływania grupy na proces kształtowania się osobowości jednostki, a zwłaszcza jej postaw życiowych. Występuje tu sprzężenie zwrotne. Z jednej strony grupa wywiera presję na jednostkę, z drugiej — jednostka przez

¹ K. Gumol: *Duszpasterstwo akademickie na UJ w latach 1400—1795*. „Zeszyty Naukowe KUL” 7:1964 nr 2 s. 53—63; D. Kaczmarzyk: *Duszpasterstwo akademickie w okresie okupacji*. „Więź” 13:1970 nr 10 s. 58—74.

² R. Rak, K. Żarnowiecki: *Akademickie duszpasterstwo*. W: *Encyklopedia Katolicka*. T. 1. Lublin 1973 kol. 221.

bogactwo swojej osobowości wpływa na wewnętrzną strukturę grupy. Rezultatem zaangażowania się jednostki w życie grupy jest m.in. to, że sama przyjmuje wartości i określone wzorce zachowania, typowe dla danej grupy społecznej. Recepja różnych wzorców zachowania dokonuje się w wielu wypadkach w sposób nieuświadomiony, zwłaszcza u osób mało krytycznych. Działa tu cały szereg mechanizmów grupotwórczych i identyfikacyjnych, którym w większym czy mniejszym stopniu ulega każdy człowiek. Chodzi tu przede wszystkim o mechanizmy związane z atrakcyjnością grupy odniesienia: atrakcyjność pełnionych ról, celów grupy, jej wartości, aktywność członków, prestiż zewnętrzny i wewnętrzny, presja grupy, jej solidarność, mechanizm nagrody i kary itp.³ Zasygnalizowane tu mechanizmy występują także w grupach młodzieżowych duszpasterstwa akademickiego. Młodzież studiująca wiąże się z nim nie z zewnętrznej konieczności, lecz z wolnego wyboru. To umożliwia większe zaangażowanie się w program działalności grupy, ale też łatwiej prowadzi do zerwania z nią kontaktu. Natomiast proces wychowawczy wymaga jakiejś ciągłości i w związku z tym dłuższego czasu. Dlatego pojawia się następujący problem: jakie czynniki warunkują trwały kontakt z duszpasterstwem akademickim, albo bardziej praktyczny — jak zapobiegać zrywaniu kontaktu z nim. Częściową odpowiedź na to pytanie znajdzie czytelnik w niniejszym artykule.

Celem artykułu jest psychologiczna analiza motywów nawiązywania i utrzymywania przez młodzież kontaktu z ośrodkami duszpasterskimi. Współcześnie instytucja duszpasterstwa akademickiego wyznacza sobie następujący program działania:

„Zadaniem duszpasterstwa akademickiego jest stwarzanie sytuacji, w której mogłoby dojść do odpowiedzi każdego członka społeczności akademickiej na zaproszenie Boga do życia w jedności z Nim. Spotkanie z Bogiem realizuje się w zdarzeniu sakramentalnym przez słowo Boże i przez miłość (*agape*); wspólnota zaś najpełniej wyraża się w zgromadzeniu eucharystycznym. Duszpasterstwo akademickie winno więc wychowywać przede wszystkim do uczestnictwa w liturgii oraz uczyć umiejętności konfrontacji życia z ewangelią i oceny wszystkich zdarzeń w świetle wiary. W szczególny sposób musi się zająć problemami nurtującymi młodzież akademicką (miłość, małżeństwo, rodzina, praca zawodowa, miejsce w społeczeństwie i państwie, współpraca i współżycie z młodszym i starszym pokoleniem, twórczość kulturalna itp.), a także wychować ją do systematycznej pracy nad sobą i do podejmowania odpowiedzialnej decyzji. Dla osiągnięcia tych zadań prowadzone są regularne wykłady

³ A. Podgórecki: *Zasady socjotechniki*. Warszawa 1966.

z teologii, organizowane rekolekcje roczne, dni skupienia, nabożeństwa słowa Bożego, kręgi biblijne itp. Do budowania akademickiej wspólnoty kościelnej przyczynią się również masowe manifestacje religijne, zjazdy, pielgrzymki do miejsc cudownych”⁴.

Tak sformułowany program stanowi formalno-instytucjonalny model działalności konkretnych ośrodków duszpasterskich. Wymienione powyżej zadania zamierzają realizować duszpasterze (wychowawcy). Jaki jest zatem stosunek młodzieży do tego programu? Czego ona szuka w ośrodkach duszpasterstwa akademickiego? Na ile program „formalny” duszpasterstwa zbliża się do oczekiwań młodzieży? Wiadomo, że im większe jest zbliżenie wartości formalnych grupy z wartościami oczekiwanymi przez jej członków, tym większa pojawia się motywacja do ich realizacji. Grupa staje się wówczas w świadomości jej członków bardziej atrakcyjna i przyciągająca. Stąd i jej oddziaływanie na członków jest efektywniejsze.

Dlatego też poznanie świadomych motywów, jakimi młodzież kieruje się w nawiązywaniu kontaktów, umożliwi pośrednio ocenić stopień identyfikacji studenta z wartościami grupy religijnej i wpływu takiej grupy na formowanie się jego postaw religijnych, bowiem między obu tymi zjawiskami zachodzi sprzężenie zwrotne⁵. Z kolei motywy przynależenia do grupy religijnej mają swoje głębsze źródło w potrzebach i zainteresowaniach jednostki. Stąd też poznanie motywów kontaktu, zwłaszcza stałego, z ośrodkami duszpasterskimi, jako grupami rzeczywistej przynależności, informuje pośrednio o potrzebach i systemie wartości stanowiących psychologiczne źródło aktualnych zainteresowań jednostki grupą religijną⁶.

Prezentowany materiał badawczy stanowi małą część obszerniejszych badań nad przynależnością religijną młodzieży studiującej i kon-

⁴ Rak, Żarnowiecki, jw. kol. 222.

⁵ M. Marody: *Sens teoretyczny a sens empiryczny pojęcia postawy*. Warszawa 1976 s. 181—214.

⁶ Teoretyczne wyjaśnienie związku między potrzebami, motywami, postawami i wartościami podaje T. M. Newcomb. W jego ujęciu związek ten jest jednokierunkowy. Tymczasem wielu innych autorów, jak np. A. Godin, wskazuje na wzajemne powiązania między tymi czynnikami. Poza tym Godin zwraca uwagę na to, że motywy — przynajmniej te, które zostały uświadomione — zjawiają się i znikają, natomiast potrzeby i postawy trwają w podmiocie jako predyspozycje do określonego działania. Por. T. M. Newcomb: *Psychologia społeczna*. Warszawa 1970 s. 65—66; A. Godin: *Aspects psychologiques de l'appartenance à l'Eglise*. W: *L'appartenance religieuse. VII Conférence Internationale de Sociologie Religieuse*. Bruxelles 1965 s. 81—123.

taktującej się z duszpasterstwem akademickim⁷. W całości przeprowadzonych badań artykuł prezentuje tylko zagadnienie odnoszące się do preferencji motywów kontaktu z ośrodkami duszpasterskimi. Pytania, na które będziemy tu szukać odpowiedzi, są następujące: jakimi motywami kieruje się młodzież akademicka utrzymując kontakt z ośrodkiem duszpasterskim? Które z wymienionych motywów uważa za „ważne” i „najważniejsze”? W jakim kierunku idą zmiany motywacji przynależenia do ośrodka z upływem czasu studiów?

Metoda i próbka badawcza

Materiał empiryczny, który będzie przedmiotem analiz w dalszej części artykułu, został zebrany za pomocą dwu inwentarzy motywów: 1. inwentarz motywów pozytywnych, którym przebadano 175 osób przynależących do ośrodków duszpasterskich (grupa ODA), oraz 2. inwentarz motywów negatywnych, zastosowany do badania 175 osób nie utrzymujących kontaktów z ośrodkami duszpasterskimi (grupa NDA)⁸. Oba narzędzia badawcze zostały skonstruowane na podstawie materiału otrzymanego za pomocą ankiety sondażowej, rozesłanej do 500 osób w różnych środowiskach uniwersyteckich. Zebrane tą drogą dane pozwoliły na ułożenie wstępnej listy motywów (80), które z kolei przeanalizowano pod kątem ich treści i częstotliwości występowania w odpowiedziach ankietowych. W ten sposób ustalono dwie listy motywów: pozytywnych i negatywnych. Pierwsza posiada 24 stwierdzenia, określające różne powody, dla których studenci kontaktują się z grupami duszpasterskimi, druga obejmuje 16 motywów negatywnych, wyjaśniających brak zainteresowania tymi ośrodkami. Poszczególne motywy w obu inwentarzach zostały przyporządkowane do 4 kategorii (por. tab. 1 i 2). Zadaniem badanych grupy ODA było wybranie 6 motywów uznanych za „ważne” i podkreślenie spośród nich 2 jako „najważniejsze”. Natomiast badani z grupy NDA mieli wybrać z listy 4 motywy jako „ważne” i podkreślić 2 jako „najważniejsze”.

Badania przeprowadzono w okresie od grudnia 1973 do marca 1974 r. w ośrodkach duszpasterskich, które funkcjonują w wielkich miastach,

⁷ R. Pomianowski: *Psychologiczne aspekty przynależności religijnej młodzieży akademickiej*. Lublin 1977 (mps Biblioteka KUL).

⁸ W dalszych partiach artykułu będziemy używać skrótu ODA na oznaczenie grupy młodzieży utrzymującej kontakt z ośrodkami duszpasterskimi, NDA — grupy nie utrzymującej kontaktu z tymi środowiskami.

charakteryzują się podobnym stylem pracy oraz zbliżoną datą powstania. Nadto każdy z wymienionych ośrodków skupia stosunkowo dużą grupę studentów. Analogicznie dobierano respondentów grupy NDA⁹.

Wyniki badań

Analizę ilościową i jakościową otrzymanych wyników przeprowadzimy w następującym układzie. Najpierw ukażemy ilościowy rozkład preferencji motywów pozytywnych (tab. 1) i negatywnych (tab. 2), dokonując po każdej tabeli interpretacji psychologicznej, a następnie w tab. 3 i 4 przedstawimy kierunek zmian w preferencji motywów między I i V rokiem studiów. Uchwycenie kierunku dokonujących się zmian w motywacji należenia lub nienależenia do ODA między najmłodszymi i najstarszymi studentami jest ciekawym zagadnieniem zarówno dla psychologów, jak i duszpasterzy akademickich.

Tab. 1. Zestawienie kategorii motywów kontaktu z ośrodkami duszpasterskimi grupy ODA¹⁰

Kategorie motywów	ODA — badanych 175				Ranga
	Motywy uznane za „najważniejsze”		Motywy uznane za „ważne”		
	L	%	L	%	
I Stawanie się dojrzałym chrześcijaninem	94	31,6	253	25,3	2
II Doksztalcanie religijne	129	43,3	393	39,3	1
III Rekreacyjno-emocjonalne	29	9,7	166	16,6	4
IV Zaangażowanie się w sprawę Kościoła	40	13,4	176	17,6	3
Inne	6	2,0	12	1,2	5
Ogółem odpowiedzi	298	100	1000	100	—

⁹ Dokładny opis budowy kwestionariuszy motywów (1 i 2), sposób przeprowadzenia badań i charakterystyki badanych osób zob. Pomianowski, jw. s. 130—147.

¹⁰ Procenty określające wskaźniki kategorii motywów uznanych za „najważniejsze” i „ważne” zostały obliczone w stosunku do ogólnej liczby wyborów (298 i 1000), natomiast procenty odnoszące się do szczegółowych motywów, na które powołujemy się w tekście, obliczono w stosunku do ogólnej liczby respondentów (175). Uwaga ta odnosi się także do zestawienia motywów negatywnych grupy NDA (tab. 2).

Zgodnie z przewidywaniami pierwsze miejsce wśród motywów pozytywnych zajmują pobudki wypływające z potrzeby „doksztalcenia religijnego” (kat. II), a wśród nich motyw „kontaktuję się z ośrodkami duszpasterskimi, aby pogłębić swoją wiedzę religijną” uzyskał największą liczbę wyborów (72,6⁰/o badanych z ODA). Po nim następują motywy: „nauczyć się bronić swoich przekonań religijnych”; „świadomie kształtować światopogląd religijny”; „poznać lepiej zasady etyki i moralności chrześcijańskiej”; „doksztalać się w dziedzinie biblijnej” i „poznać historię i aktualne sprawy Kościoła”.

Drugą rangę uzyskały motywy kategorii I — „stawanie się dojrzałym chrześcijaninem”. W tej grupie motywów największą liczbę wyborów otrzymał motyw „kontaktuję się z ośrodkami, aby znaleźć pomoc w pracy nad sobą” (47,4⁰/o badanych), a następnie wypowiedzi: „świadomie przeżywać chrześcijaństwo”; „kształtować swoją osobowość na wzór Chrystusa”; „nauczyć się żyć według wskazań ewangelii”; „uczestniczyć w nabożeństwach organizowanych przez ODA” oraz „uczestniczyć w dniach skupienia” (7,4⁰/o badanych).

Motywy wynikające z potrzeby „zaangażowania się w sprawy religii i Kościoła” (kat. IV) znalazły się na trzeciej pozycji, przy dużo niższym wskaźniku procentowym niż poprzednie dwie grupy motywów. Tutaj największą liczbę wypowiedzi uzyskał motyw „należę do ODA, aby wyrazić swoją więź z Kościołem” (35,6⁰/o badanych). Po nim następują motywy: „są tam ludzie zaangażowani ideowo i zdrowi moralnie”; „nie chcę być na uboczu w Kościele”; „działać dla dobra ludzi w grupie młodych katolików”; „włączyć się w działalność apostołsko-misyjną Kościoła” (10,3⁰/o) oraz „szerzyć idee ekumenizmu w Kościele”, którego nikt nie uznał za „najważniejszy”.

Natomiast motywy „rekreacyjno-emocjonalne” (kat. III), wypływające z potrzeby afiliacji grupowej, przyjaźni i rozrywki, zajęły dopiero czwarte miejsce. Tylko 9,7⁰/o badanych uznało je za „naważniejsze”.

Z reguły zdecydowana większość respondentów wybierała je na drugim miejscu jako motywy „ważne”. Tutaj największą liczbę wypowiedzi uzyskał motyw „uczęszczam do ODA, aby przyjemnie spędzić czas wolny od nauki” (33,1⁰/o badanych), następnie motywy: „aby korzystać z rajdów, wycieczek, wieczorków itp.”; „aby przebywać w grupie zgranych kumpi”; „ze względu na duszpasterza”; „ze względu na koleżanki i kolegów” oraz „aby korzystać z biblioteki” (3,4⁰/o badanych).

Jeśli chodzi o motywy inne, to dopisało je 6 badanych i dotyczyły one: „pracy nad sobą”; „poznania prawdy”; „wyrobienia silnej woli”; „pracy charytatywnej” oraz „poczucia bezpieczeństwa i przyjaźni.”

Z powyższej analizy wynika, że badani z grupy eksperymentalnej wyakcentowali w swoich wyborach motyw pogłębienia wiedzy religijnej (II) i kształtowania chrześcijańskiej osobowości (I). Patrząc na ich wybory od strony celów i zadań duszpasterstwa akademickiego, widzimy wyraźną zbieżność zainteresowań i oczekiwań członków z programem wychowawczym tegoż duszpasterstwa. W tej sytuacji można się spodziewać, że badani, u których subiektywne oczekiwania i zainteresowania wyraźnie korespondują z wartościami wychowawczymi grupy religijnej, będą w większym stopniu wykazywać chęć przedłużania kontaktu z duszpasterstwem, a w konsekwencji ośrodek może dobrze spełniać swoją funkcję mediacyjną w rozwijaniu poczucia przynależności do całego Kościoła.

Nasuwa się tu i inne spostrzeżenie. Z relacji duszpasterzy akademickich, z którymi przeprowadzono wywiad z okazji omawianych badań, wynika, że kontakt z ośrodkami duszpasterskimi nawiązuje w przeważającej większości młodzież uczęszczająca w okresie szkoły średniej na katechizację. Należy więc przypuszczać, że jej zainteresowania religijne zostały rozbudzone wcześniej przez dom rodzinny, katechizację parafialną i „zdarzenia losowe”. Ona poszukuje duszpasterstwa akademickiego jako grupy rówieśniczej, która afirmuje te same wartości i pomaga w kształtowaniu postaw religijnych.

Przypatrzmy się z kolei motywom negatywnym. Dlaczego młodzież akademicka nie chce nawiązywać kontaktów z ośrodkami duszpasterskimi? Preferencje motywów negatywnych pochodzą z wyborów grupy kontrolnej (NDA).

Układ kategorii motywów negatywnych wskazuje na odmienne źródła motywacyjne. W grupie kontrolnej pierwsze miejsce zajęły motywy wpływające z przeszkód zewnętrznych (kat. III). Dominują one nieznacznie nad motywami wyrastającymi z braku zainteresowań sprawami religii i Kościoła (kat. I). Trzecią rangę otrzymały motywy związane z małą atrakcyjnością grupy ODA (kat. II) i czwartą — konflikty moralne i uprzedzenia (kat. IV). Motywy dopisane (inne) znalazły się na piątej pozycji.

W kategorii motywów zewnętrznych (III) największą liczbę wyborów otrzymał motyw szczegółowy „nie kontraktuję się z duszpasterstwem akademickim, ponieważ jestem słabo zorientowany w działalności tego środowiska” (54,0% badanych z NDA). Kolejne miejsca w tej kategorii zajęły motywy: „nie mam czasu, chociaż chciałbym należeć” (30,9V), „daleko i późne godziny spotkań”; „kontakt z tymi ośrodkami jest niemiłe widziany na uczelni” (1,1%).

Tab. 2. Zestawienie kategorii motywów nienależenia do duszpasterstwa akademickiego

Kategorie motywów negatywnych	NDA — badanych 175				Ranga
	Motywy uznane za „najważniejsze”		Motywy uznane za „ważne”		
	L	%	L	%	
I Brak zainteresowania sprawami religii i Kościoła	34	29,8	162	31,9	2
II Nieatrakcyjność grupy ODA	10	8,8	72	14,2	3
III Przeszkody zewnętrzne	42	36,8	173	34,0	1
IV Konflikty moralne i uprzedzenia	12	10,5	68	13,4	4
— Inne	16	14,1	21	4,2	5
— Brak uzasadnień	—	—	12	2,3	—
Ogółem wypowiedzi	114	100	508	100	—

W grupie motywów wpływających z braku zainteresowań religijnych (kat. I) na pierwsze miejsce wysunął się motyw: „nie kontaktuję się z ODA, ponieważ sprawy religii uważam za osobiste” (39,4% badanych). Wypowiedź ta zajmuje drugą rangę w całym inwentarzu motywów. Po nim następują motywy: „nie interesują mnie sprawy religii i Kościoła” (24,6 badanych); „nie interesują mnie zagadnienia światopoglądu katolickiego” (15,4%) oraz „w szkole średniej także nie uczęszczałem na religię” (13,1%).

Grupa motywów związanych z małą atrakcyjnością ośrodków duszpasterskich (kat. II) zajęła w wyborach trzecie miejsce. Tutaj najwięcej głosów uzyskał motyw: „nie kontaktuję się z ODA, ponieważ nie chodzi tam nikt z moich znajomych” (24,1% badanych). Po nim następują motywy: „jest to środowisko sfrustrowanych marzycieli” (7,4%); „poświęca się tam wiele czasu na rozrywki, a nie na sprawy religijne” (4,2%) i „ponieważ nie lubię duszpasterza” (4,2%).

Na pierwszy plan wśród uzasadnień moralnych (kat. IV) wysunął się motyw: „nie należę do ODA, bo nie zgadzam się z zasadami etyki seksualnej Kościoła” (13,1% badanych). W dalszej kolejności wystąpiły motywy: „uprzedziłem się do Kościoła i księży”; „musiałbym zmienić swoje postępowanie”. Oba motywy uzyskały w wyborach takie same wskaźniki procentowe (10,9%).

Oprócz wyżej wymienionych motywów badani dopisali 21 motywów innych, z których 16 zostało określonych jako „najważniejsze”. Nienależenie do ODA w motywach dopisanych studenci tłumaczą następującymi racjami: brakiem chęci, brakiem czasu, zaniedbaniem tej sprawy na pierwszym roku studiów, apodyktycznością duszpasterzy, niechęcią do religii w ogóle, nieufnością do Kościoła oraz zmianą światopoglądu z religijnego na ateistyczny (4,2%).

Patrząc sumarycznie na preferencje motywów należenia do ośrodków duszpasterskich (wypowiedzi grupy ODA) i nienależenia (wypowiedzi grupy NDA), dochodzimy do generalnego wniosku, że zasadniczym źródłem kontaktu z grupą religijną jest sfera wewnętrzna — osobowościowa, przy czym u przedstawicieli grupy eksperymentalnej ODA motywacja kontaktu z grupą religijną wyrasta z rozbudzonej wrażliwości religijnej (potrzeby religijnej), a u respondentów grupy kontrolnej (NDA) motywacja nienależenia wiąże się z brakiem wrażliwości religijnej. Właściwością potrzeby jest to, że dąży do swego zaspokojenia. Pozostaje to w związku z ogólną tendencją żywego organizmu, która wyraża się w dążeniu do zachowania wewnętrznej równowagi własnego środowiska wewnętrznego¹¹. Kiedy równowaga ta zostanie naruszona, powstaje stan wewnętrznego napięcia, rodzi się potrzeba „uzupełnienia” czegoś, co tę równowagę może przywrócić. W sytuacji rozbudzonej wrażliwości religijnej pojawia się u człowieka napięcie, popychające go do szukania „wartości”, które mogą usunąć jego wewnętrzny niepokój, wynikający z potrzeby religijnej. Poszukiwanie kontaktu z grupą religijną jest przejawem działania tej potrzeby, która w uświadomionych motywach pojawia się jako chęć pogłębienia wiedzy religijnej, chęć przeżycia kontaktu z wartościami nadprzyrodzonymi, jako pobudka do zaangażowania się w życie liturgiczne itp. W sensie ścisłym grupa religijna poszukiwana jest tutaj jako „narzędzie” do odnalezienia właściwych wartości, zdolnych zaspokoić potrzebę religijną.

Natomiast w sytuacji, kiedy jednostka nie posiada rozbudzonej potrzeby religijnej, brak jest u niej wewnętrznego zapotrzebowania na wartości religijne, stąd przedstawiciele grupy kontrolnej w dużym procencie tłumaczą się, że nie kontaktują się z grupą religijną, bo ani grupa, ani wartości, które ona prezentuje, nie interesują ich. Dowodem tego jest częsty wybór przez reprezentantów tych motywów, które wprost mówią o braku zainteresowań religijnych. Motywy te uzyskały bardzo wysokie wskaźniki wyborów (33,4% i 24,6%).

¹¹ H. Selye: *Stres życia*. Warszawa 1960 s. 115.

Nowym zagadnieniem, jakie się tu pojawia, jest pytanie o zmianę motywacji kontaktu z grupą religijną z upływem lat studiów. W celu znalezienia odpowiedzi na powyższy problem zestawiliśmy preferencje motywów badanych w układzie podłużnym. Porównanie motywów pozytywnych i negatywnych w zależności od czasu pobytu na studiach prezentują tab. 3 i 4. Przy analizie danych tab. 3 należy pamiętać o tym, że studenci I roku studiów reprezentują także tych, którzy pierwszy rok należą do ośrodków duszpasterskich, natomiast do grupy najstarszych należą studenci V roku studiów i przynależą do ODA 4 lub 5 lat.

Tab. 3. Zestawienie kategorii motywów należenia do ośrodków duszpasterskich studentów I i V roku grupy ODA¹²

Kategorie motywów	I rok — 36 studentów			V rok — 31 studentów		
	Wybory motywów „ważnych”		Ranga	Wybory motywów „ważnych”		Ranga
	L	%		L	%	
I Stawanie się dojrzałym chrześcijaninem	51	24,4	2	48	25,3	2
II Doksztalcanie religijne	76	36,4	1	81	42,6	1
III Rekreacyjno-emocjonalne	35	16,7	4	38	20,0	3
IV Zaangażowanie się w sprawy Kościoła	47	22,5	3	23	12,1	4
Ogółem wypowiedzi	209	100	—	190	100	—
Różnica między I i V r.	chi ² = 7,78		df = 3 pu. ≈ 0,05			

Jak widać z danych tab. 3, rozkład motywacji przynależenia do ośrodków duszpasterskich najstarszych członków ODA (V) różni się od rozkładu najmłodszych (I) prawie w stopniu istotnym (chi² = 7,78, przy df = 3, p.u. ≈ 0,05). Analiza poszczególnych składników chi² wskazuje na to, że różnice w preferencji I kategorii motywów (doksztalcania religijnego) oraz kategorii IV (angażowania się w sprawy Kościoła) między I i V rokiem dają największy wkład do wartości chi². Uwzględniając fakt ten przy interpretacji, dochodzimy do następującego wniosku: motywacja kontaktu z ośrodkami duszpasterskimi między najstarszymi i najmłod-

¹² Procenty określające wskaźniki poszczególnych kategorii motywów zostały obliczone w stosunku do ogólnej liczby wyborów (I — 209 i V — 190).

szymi członkami ODA różni się głównie ze względu na częstszy wybór motywów wynikających z potrzeby dokształcania religijnego, stawiania się dojrzałym chrześcijaninem i motywów rekreacyjno-emocjonalnych przez najstarszych studentów (V rok studiów i 4 lub 5 rok pobytu w ODA) oraz ze względu na częstszy wybór motywów wpływających z potrzeby czynnego zaangażowania się w sprawy Kościoła przez najmłodszych reprezentantów ODA. O tym samym świadczą rangi poszczególnych kategorii motywów w obu grupach. Oznacza to, że z upływem lat studiów u młodzieży utrzymującej stały kontakt z ODA nasila się potrzeba pogłębienia wiedzy religijnej i chęć stawiania się dojrzałym chrześcijaninem, słabnie nieco zainteresowanie się sprawami Kościoła, ale równocześnie nasila się potrzeba afiliacji do małej grupy religijnej. Ten ostatni moment wskazywałby na to, że z upływem lat przynależenia do ODA wzrasta w świadomości członków atrakcyjność lokalnego ośrodka duszpasterskiego, który teraz w większym stopniu niż na początku zaspokaja różne potrzeby, zwłaszcza potrzebę afiliacji, dobrego samopoczucia, przyjazni koleżeńskiej i społecznej afirmacji własnych przekonań religijnych. Kiedy grupa religijna, zresztą jak każda grupa rzeczywistego przynależenia, zyskuje w świadomości członków dużą atrakcyjność, jest odbierana jako nagradzająca, wówczas stwarza się sytuacja, w której nasila się proces identyfikacji członka z celami, normami i spełnianą rolą w grupie. W tej sytuacji — jak wykazują badania nad dynamiką małych grup — „cele grupowe stają się celami jednostki, normy — wewnętrznymi regulatorami jej zachowania, rola angażuje całą jej osobowość, a doświadczenia, związane ze spełnieniem tej roli, zostają utrwalone. W konsekwencji tego formują się postawy jednostki, które pozostają względnie trwałą jej właściwością, nawet wówczas, gdy nie będzie ona już związana z daną grupą”¹³. Skoro więc stwierdziliśmy wzrost atrakcyjności lokalnych ośrodków duszpasterskich w świadomości najdłużej przebywających w nich członków oraz nasilenie się u nich potrzeby pogłębienia wiedzy religijnej, mamy uzasadnioną podstawę, by twierdzić, że duszpasterstwo akademickie (przynajmniej te ośrodki, w których przeprowadzaliśmy badania) dodatkowo wpłynęło na wzrost intensywności pozytywnych postaw religijnych u badanych ODA, o czym świadczą wyniki podane w poprzednim *Seminare*¹⁴.

¹³ T. Mądrzycki: *Psychologiczne prawidłowości kształtowania się postaw*. Warszawa 1970 s. 126.

¹⁴ Por. R. Pomianowski: *Z badań nad psychologicznymi aspektami przynależności religijnej młodzieży z ośrodków duszpasterstwa akademickiego*. W: *Seminare*. T. 3. Kraków—Łódź 1979 s. 107—137.

A jak się zmienia motywacja nienależenia do ośrodków z upływem lat studiów w grupie kontrolnej? Odpowiedź na to pytanie otrzymujemy z analizy wyników poniższej tabeli.

Tab. 4. Zestawienie kategorii motywów nienależenia do ośrodków duszpasterskich w wypowiedziach I i V roku grupy NDA

Kategorie motywów	I rok — 26 studentów			V rok — 42 studentów		
	Wybory motywów „ważnych”		Ranga	Wybory motywów „ważnych”		Ranga
	L	%		L	%	
I Brak zainteresowań sprawami religii i Kościoła	16	26,7	2	45	39,8	1
II Nieatrakcyjność grup ODA	5	8,3	4	12	10,6	4
III Przeszkody zewnętrzne	23	38,3	1	38	33,6	2
IV Konflikty moralne i uprzedzenia	9	15,0	3	14	12,4	3
Inne	7	11,7	—	4	3,5	—
Ogółem wypowiedzi	60	100	—	113	100	—
Różnica między I a V rokiem	chi ² = 7,73 df = 3 pu. ≈ 0,05					

Jak widać z powyższych danych, rozkład motywów nienależenia do ośrodków duszpasterskich najstarszych studentów (V rok) różni się od rozkładu najmłodszych (I rok) prawie w stopniu statystycznie istotnym (chi² = 7,73 i przy df = 3, p.u. ≈ 0,05). Analiza poszczególnych składników chi² wskazuje na to, że różnice w preferencji motywów wynikających z braku zainteresowań sprawami religii i Kościoła (kat. I) między I i V rokiem dają największy wkład do wartości chi². Uwzględniając ten fakt przy interpretacji, dochodzimy do następującego wniosku: motywacja nienależenia do ODA między najstarszymi i najmłodszymi przedstawicielami grupy kontrolnej (NDA) różni się głównie ze względu na częstszy wybór motywów wynikających z braku zainteresowań sprawami religii i Kościoła u studentów najstarszych i rzadszy wybór tychże motywów przez najmłodszych. Potwierdza to także układ pozycji rangowych. Brak zainteresowań religią i Kościołem zajmuje pierwsze miejsce w rozkładzie V roku, a drugie w rozkładzie I roku. Spośród motywów szczegółowych kategorii I najczęściej był wybierany przez najstarszych respondentów NDA motyw: „nie należę do duszpasterstwa academic-

kiego, bo nie interesują mnie sprawy religii i Kościoła". Oznacza to, że z upływem lat studiów bez kontaktu z ośrodkami duszpasterskimi u młodzieży akademickiej następuje spadek zainteresowań religijnych, co odbija się w ocenie ich własnego stosunku do ośrodków duszpasterskich, i nasilenie się (u tych samych osób) poziomu intensywności postaw negatywnych¹⁵.

Wnioski

Z przeprowadzonych analiz nad pozytywnymi i negatywnymi pobudkami kontaktu młodzieży z ośrodkami duszpasterskimi nasuwają się refleksje zarówno natury teoretycznej, jak i praktycznej. Pierwsze można tu pominąć z uwagi na czytelników, dla których niniejszy artykuł został przygotowany. Pisaliśmy go przede wszystkim dla osób zainteresowanych duszpasterstwem akademickim w Polsce, zwłaszcza dla duszpasterzy tego resortu.

Nad czym warto się zastanowić?

Pierwszy wniosek, jaki nasuwa się z dokonanych analiz, dotyczy tych motywów, które w artykule nazwaliśmy „potrzebą dokształcania religijnego”. W preferencjach badanej młodzieży ODA wysuwają się one na czołowy plan. Dodajmy, że ich ranga nie słabnie z upływem lat studiów i długiego kontaktu z ośrodkiem duszpasterskim. Nasi respondenci potrzebę pogłębienia wiedzy religijnej wyraźnie akcentują. Ciekawe jest zestawienie dziedzin naukowych, w których członkowie ODA chcą się dokształcać. Na pierwszym miejscu występuje zapotrzebowanie na wykłady i dyskusje z zakresu teologii moralnej, dalej — z eklozjologii współczesnej i współczesnych aktualności Kościoła, następnie idzie oczekiwanie na filozofię, nauki humanistyczne związane z problematyką religijną, potem — Pismo św., dogmatyka, a na końcu — historia Kościoła. Można się pytać, czy duszpasterstwo akademickie w praktycznym działaniu na co dzień idzie po linii oczekiwań młodzieży? Pouczający może być „lubelski eksperyment” z katechezami dla młodzieży studiującej. Okazało się, że ta forma dokształcania jest bardziej atrakcyjna — w katechezach uczestniczy bardzo wielu studentów — niż wszystkie inne spotkania w ODA. Czy działa tu wyłącznie świadomość obowiązku religijnego, wyniesiona z okresu katechezy szkoły podstawowej i średniej, czy coś więcej? Na ten temat mogą powiedzieć szerzej sami duszpasterze lubelscy.

¹⁵ Tamże s. 131.

Drugi wniosek, jaki nasuwa się na bazie przeprowadzonych analiz, wiąże się z „pobudkami stawania się dojrzałym chrześcijaninem”. W ramach tej kategorii motywów znajdowało się 6 różnych pobudek. Najwyższą rangę uzyskał motyw: „szukam pomocy w pracy nad sobą”. Uznało go za „najważniejszy” 47,4% badanych. Jakie treści podkładała młodzież pod tę przesłankę? Nasi respondenci stwierdzali: „kontakt z ODA jest dla mnie szkołą charakteru”, „oparciem dla mojej postawy życiowej”, „źródłem wiary”, „kuźnią samodzielności”, „środowiskiem wartości ewangelicznych”; „chciałem znaleźć drogę do Boga”, „oparcie dla wartości moralnych” itp. Możemy zapytać, czy pobyt w duszpasterstwie nie rozczarował tych, którzy wiązali się z nim w nadziei otrzymania pomocy w pracy nad sobą? Analiza wypowiedzi najstarszych uczestników spotkań ODA w porównaniu z wypowiedziami najmłodszych pozwala stwierdzić, że kontakt z ośrodkiem spełnił ich oczekiwania. Niemniej zastanawiająca wydaje się różnica, jaka wystąpiła między zapotrzebowaniem na „doksztalcenie religijne” (43,3%) a motywacją „stawania się dojrzałym chrześcijaninem” (31,6%). Różnica ta wynosi tu 11,7% (por. tab. 1).

Odnosząc to stwierdzenie do zasadniczego celu duszpasterstwa akademickiego, które „winno wychowywać do uczestnictwa w liturgii oraz uczyć konfrontacji życia z ewangelią”, widzimy, że odwrotny układ preferowanych kategorii motywów byłby bardziej pożądany. Jest to problem do przemyślenia przede wszystkim dla samych duszpasterzy.

Należy zastanowić się, jak organizować pracę w ośrodku, by potrzeba kształtowania dojrzałej postawy chrześcijańskiej, stawiana formalnie przez instytucję duszpasterstwa akademickiego na pierwszym miejscu, została również dowartościowana w świadomości młodzieży skupiającej się w ODA.

Zastanawiające wydaje się także stwierdzenie, iż motywacja wynikająca z potrzeby angażowania się w sprawę Kościoła słabnie z upływem czasu kontaktowania się z ODA. Widać to wyraźnie w zestawieniu tab. 3. Studenci najmłodszy w 10,4% częściej niż najstarsi (V rok studiów) motywowali swój kontakt z ODA takimi pobudkami, jak: „należę, aby wyrazić swoją więź z Kościołem”; „nie chcę być na uboczu w Kościele”; „chcę włączyć się w działalność apostolsko-misyjną Kościoła”; „tyle ludzi czeka na pomoc” itp. Jeżeli więc powyższe pobudki są silniejsze u „stażystów” niż u „zaawansowanych” uczestników ODA, zmusza to do zastanowienia. Dlaczego tak się dzieje? Jeden ze studentów, oceniając własny ośrodek pod tym względem, tak pisze: „Dlaczego więc unika się praktycznego realizowania ewangelii. Można pomóc niewidomym, by im coś przeczytać, starszkom przynieść to i owo, można po-

móc w zniwach rodzicom na wsi, a przy okazji innym rolnikom. Pod tym względem daleko nam do młodzieży włoskiej, francuskiej czy australijskiej”.

Duszpasterstwo akademickie z racji swoich funkcji mediacyjnych w Kościele nie może przeczyć formowania młodych katolików do postawy czynnej i zaangażowanej w życiu codziennym. Jest to chyba najtrudniejszy odcinek procesu wychowawczego. Świadczą o tym liczne badania nad postawami prospołecznymi u młodzieży. Stwierdza się, że młodzież współczesna w zasadzie nastawiona jest do życia konsumpcyjnie, przyzwyczajona do brania, jako zupełnie naturalnego. Duszpasterstwo akademickie musi pracować nad przeobrażeniem „postawy brania” na „postawę dawania”. Jest to konsekwencja łaski wiary. „Chrześcijanin przez całe życie musi — jak to sformułował kardynał Octavio Beras Rojas w przemówieniu powitalnym wobec papieża Jana Pawła II w Santo Domingo — tłumaczyć miłość Boga na miłość bliźniego, miłość bliźniego na sprawiedliwość, sprawiedliwość na równość praw i możliwości życiowych, równość praw na jednakowy podział obowiązków i korzyści, dóbr i usług, jednakowy podział dóbr na wolność i przeciwstawienie się wszelkim formom przemocy, i wreszcie wolność ma się wyrazić w aktywnym i odpowiedzialnym uczestnictwie we wspólnym dobru”¹⁶.

Trzeba uświadomić młodym chrześcijanom z ODA, że działalność charytatywna to przede wszystkim ich akcja, a nie dla nich. Zagadnienie zaangażowania apostolskiego młodzieży obejmuje także problem kształtowania we wspólnocie koleżeńskiej ducha pokuty i ofiary.

Na zakończenie należy jeszcze poruszyć dwie sprawy, które wynikają bezpośrednio z przeprowadzonych badań. Pierwsza wiąże się ze stwierdzeniem, iż równolegle z przedłużaniem się kontaktu z ODA wzrasta w świadomości młodzieży atrakcyjność własnej wspólnoty religijnej. Najstarsi studenci z ośrodków duszpasterskich częściej niż ich młodsi koledzy preferowali motywy kat. III (rekreacyjno-emocjonalne). Za najważniejsze wybierali następujące stwierdzenia: „lubię przebywać w grupie zgranych kumpi”; „ze względu na kolegów i koleżanki”; „bo mogę korzystać z biblioteki”; „jest to miejsce modlitwy i rozrywki”; „miejsce żywych i niebanalnych dyskusji”; „środowisko ludzi, na których zawsze mogę liczyć”. Tak więc grupa religijna duszpasterstwa przez najstarszą młodzież jest odbierana jako nagradzająca, bo satysfakcjonuje, udziela pomocy, daje możliwość przeżycia przyjaźni, bliskich kontaktów, samopotwierdzenia i przeżywania wspólnie wartości religijnych i ogólnie-

¹⁶ Cyt. za: M. Skwarnicki: *Santo Domingo*. „Tygodnik Powszechny” 33:1979 nr 7 s. 2.

ludzkich. O takich grupach można powiedzieć, że stały się „wspólnotami religijnymi”. Tworzenie wspólnot religijnych należy przeciwieście do podstawowych zadań instytucji duszpasterstwa akademickiego.

Ostatnia sprawa dotyczy motywów negatywnych. Analiza wykazała, że brak kontaktu z ODA tłumaczony jest przez młodzież akademicką w dużym stopniu pobudkami natury zewnętrznej, a wśród nich „słabą orientacją w działalności tego środowiska”. Motyw ten uzyskał najwyższą rangę w stosunku do pozostałych. Uznało go za najważniejszy 54^{0/0} badanych z grupy NDA. Wynika stąd, że miejscowe ośrodki duszpasterskie nie dają się poznać „światu”. Wiadomo także, że większość badanych osób z grupy ODA nawiązuje kontakt z ośrodkiem duszpasterskim na I roku studiów (57,7^{0/0}), reszta (42,3^{0/0}) czyni to na II, a tylko nieliczni na III lub IV roku studiów. Trzeba więc przemyśleć sposób doinformowania młodzieży studiującej o pracy lokalnych ośrodków duszpasterskich.

THE MOTIVES OF YOUNG PEOPLE SEEKING CONTACTS WITH CENTRES OF SPIRITUAL GUIDANCE FOR THE ACADEMIC YOUTH

SUMMARY

The aim of this article is a psychological analysis of the choices of positive and negative motives inducing university students to contact groups of religious character. The author seeks to answer the following questions: 1) what motivates the academic youth to get in touch and keep in touch with centres of spiritual guidance, 2) which of the 24 positive and 16 negatives do young people consider „important” and „the most important”, 3) what are the directions of changes in the motivation depending on the length of time of membership in a centre?

The empirical material was collected by means of 2 questionnaires: 1. the inventory of positive motives (24); 2. the inventory of negative motives (16). The survey was taken between December 1973 and March 1974 in six centres of spiritual guidance for the academic youth (Wrocław, Katowice, Łódź, Warszawa). Two groups of students were examined: a group of members of such centres (ODA) — 175 people, and a group of non-members (NDA) — 175 people, men and women.

The analysis showed that in the ODA group the highest rank was attached to the following groups of motives (in order of importance attached to them): 1. to deepen one's religious knowledge (2nd category); 2. to become a mature Christian (1st category); 3. to get involved in the life of the Church; 4. recreative-emotional motives.

In the NDA group the highest rank was attached to the motives of the 3rd category (external obstacles), and to the motives resulting from „indifference to religion and the Church” (34 per cent and 31 per cent respectively).